

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

A Scholarly Annual of Ferenc Rákóczi II.
Hungarian College of Transcarpathia

2009
VIII. évfolyam, 2. kötet
Том VIII, № 2
Volume VIII, № 2

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

2009/2
VIII. évfolyam, 2. kötet / Том VIII, № 2

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: Soós Kálmán, Orosz Ildikó, Cserniczkó István, Barkáts Jenő
A KÖTETET SZERKESZTETTE: Penckófer János, Kohut Attila

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Шовш К., Орос І., Черничко С., Боркач Є.
ЗА РЕДАКЦІЮ: Пенцкофер І., Когут А.

KORREKTÚRA: G. Varcaba Ildikó / Коректура: Г. Варцаба І.
TÖRDELÉS: Garanyi Béla / Верстка: Гороній А.

A kiadvány megjelenését a

támogatta

A kiadásért felel: Orosz Ildikó és Soós Kálmán / Відповідальні за випуск: Орос І., Шовш К.

ISBN: 978-966-7966-78-2

Készült: PoliPrint Kft. Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

Tartalom

Történelem

ORBÁN LÁSZLÓ: Nemzet- és nacionalizmuselméletek	7
BOCSKOR MEDVE CZ ANDREA: Nacionalizmus és történetírás. Az ukrán történelemformálás hatása a nemzetté válás folyamatában	17
LUKÁCS ATTILA: Kárpátalja magyar–magyar kapcsolatainak alakulása. 1989–1994	35
SZAKÁL IMRE: Magyar ellenzékiiség Podkarpatszka Ruszban 1919 és 1938 között. Pártprogramok és érdekérvényesítés	49
MOLNÁR FERENC: A máramarosi határvidék hadászati problémái az 1849. évben	61
SZÉKELY GUSZTÁV: Ugocsa vármegye kialakulása az új kutatások tükrében	73
HOMOKI DIANNA: Rákóczi hadseregének társadalmi helyzete	91

Pedagógia

ЧЕРНИЧКО СТЕПАН: Напрямки мовної освіти України і угорськомовна освіта на Закарпатті	97
BERECZKY GYÖRGY: A nemzetiségek helye és szerepe a szovjet iskolai történelemoktatásban a <i>Szovjetunió története</i> című tankönyvek alapján	107
HEVESI TIBOR: Dinamikus geometriai szerkesztések mértanórán	115
LECHNER ILONA: <i>Altersspezifische Merkmale des Fremdsprachenerwerbs und Fremdsprachunterrichts</i>	125
ÁDÁM ERZSÉBET: A zenei nevelés helye és szerepe a pedagógusi munkában	137

Nyelvészet. Irodalom. Művelődés

MÁRKU ANITA: Nyelvválasztási stratégiák a kétnyelvű kárpátaljai fiatalok körében	145
SZILÁGYI LÁSZLÓ: Language Learning Strategies used by Monolingual and Bilingual Students in Transcarpathian Secondary Schools	163
DR. ILONA HUSZTI: How can a language learner be successful in second or third language acquisition?	177
AGNES G. HAVRIL: The past and present periods of English for Special Purposes teaching and testing in Hungary	187
GAZDAG VILMOS: Nyelvi attitűdök és az interferencia kérdései Vadastanya ukrán/ruszin nyelvű lakossága körében	199
BÁRÁNY BÉLA: Традиции «Войны и мира» А. Н. Толстого в романе В. Гроссмана «Жизнь и судьба»	215
CSEH GIZELLA: A magyar népszínmű XIX. századi művelődéstörténetének vázlata	229

Egyház(történet)

ORBÁN MARIANNA: Ébredési mozgalom a Kárpátaljai Református Egyházban (1936–1947)	239
GERENDELY BÉLA: Egyházi felekezetek Tiszakeresztúrtban	245

Epidémia. Vízvizsgálat. Régészet. Logisztika

DANCS GYÖRGY: Az 1831-es kolerajárvány és Perényi szerepe az ellene folyó harcban	253
CSOMA ZOLTÁN–HADNAGY ISTVÁN: A felszíni és a felszín alatti vizek nitráttérhelése Makkosjánosi községben és környékén	265
РАЦ А.Й.: Закарпатські обсидіани: міфи та реальність	273
PATAKI GÁBOR: Kárpátalja logisztikai szerepköre és fejlődési stratégiái	279

<i>Eseménynaptár</i>	300
-----------------------------------	-----

Egyházi felekezetek Tiszakeresztúrban

Rezümé Tiszakeresztúr, annak ellenére, hogy vallásilag nem homogén, az itt élő felekezetek között nem volt soha semmilyen ellentét. A településnek jelenleg csak egy temploma van, amely a református hívek tulajdonát képezi. A többi két felekezethez tartozók (právoszláv, görög és római katolikus) a szomszédos községekbe járnak vallásuk gyakorlása céljából. A katolikus hívek összefogása révén 2009-ben megkezdik templomuknak az építését. Végeredményként megállapíthatjuk, hogy bár a történelem vihara többször érintette a települést és az itt élő híveket, ennek ellenére mindig megőrizték hitüket és vallásukat.

Резюме Незважаючи на те, що віросповідання у селі не єдина, між релігійними групами ніколи ніяка протиріччя, суперничість не було. У населеному пункті всього одна церква, яка знаходиться у власності реформатів. Населення другої релігійної групи зміцнюють віру у близьких селах. У 2009 році греко-католики об'єдналися з римо-католицькими та розпочали будову нової церкви. Можемо зробити висновки, що за минулий час бурхливої історії прихильники зберегли віру та релігію.

Tiszakeresztúr Kárpátalja nyugati szélén, ezen belül a Nagyszőlősi járásban terül el. Légvonalban mintegy 2 kilométerre az ukrán–magyar államhatártól. A község négy magyar és egy ukrán településsel határos, ennek következtében a magyar nyelvhatár területét alkotja. Északkeletről az ukránok (ruszinok) által lakott Puskinovo (Újverbóc), délkeletről Karácsfalva és Tiszaújlak, délről Csetfalva, míg északnyugatról Sárosoroszi határolja. A falu összterülete 1791,7 hektár, ebből 391,4 hektárt foglal el a beépített terület.¹

A járási központtól (Nagyszőlős) 15 kilométerre terül el. Beregszász irányából bekötőúttal kapcsolódik az Ungvár–Munkács–Beregszász–Nagyszőlős–Técső–Rahó országúthoz. Puskinovón át megközelíthetjük Salánkot, majd Feketepatakot és Verbóc érintésével elérjük Mátyfalvát. A legközelebbi vasútállomás 4 kilométerre Tiszaújlakon van.

Tiszakeresztúr 927 fős, többségében még magyarul beszélő település². Az itt élők három nagy egyházi felekezetnek a tagjai: református, katolikus (görög, római), právoszláv. A településnek ennek ellenére csak egy temploma van, amely a református hívek tulajdonát képezi. A többi két felekezethez tartozók a szomszédos községekbe járnak vallásuk gyakorlása céljából. Magyar településről lévén szó, munkánk további részében a református és katolikus egyház történetét szeretném bemutatni, hogyan is alakult múltjuk a történelem viharában.

Református egyház

A református egyház történetéről kevés adatunk van, mivel a falu ősi temploma 1870-ben leégett, illetve a szovjet hadsereg „felszabadítása” után minden

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola volt történelem-földrajz szakos hallgatója.

¹ Проект становлення нових меж (змін) населених пунктів с. Перехрестя, Карачин розд. 2004 р. Рішення обл. ради 14 сесії 4-го скликання Закарпатської обласної ради 10. 01. 2005. №469 „Про населених пунктів Виноградівського району.”

² Molnár–Molnár D., 2005, 8. o.

egyházi iratot be kellett szolgáltatni. Ezek az iratok a mai napig sem kerültek vissza az egyház tulajdonába. Ezért nehézkes egyházunk történetének feldolgozása.

A hiányos feljegyzésből a következők maradtak fenn az egyhárról: 1550-ben Keresztúron 102 kalangyás búza és 32 kalangyás zabasztag volt, ami a falu jelentőségét bizonyítja. 1553-ban a Plebanusnak 14 kalangyát, az asztagrakóknak 4 kalangya búzát adtak. 1565-ben 12 terméssel, 10 pénzzel adózó család élt itt. A gyülekezet lélekszáma 125-130 lélek lehetett. Így szinte természetes, hogy mint a szomszédos Újhely filiálisa, leányegyháza tűnik fel 1576-ban. Ekkor már kétségtelenül a reformáció szellemében fogadja el az anyaegyház Tiszaújhelyi prédikátorának, Gyarmati Ambrusnak a tanítását. 1577-ben Kathona Pál bíró vezetése alatt 44 családnak volt dézsmálható vetése, 6 család csak sarlópénzt fizetett, fejenként 6 dénárt. Az gabonadézsmá 87 kalangya és 28 kéve volt. Ebből Beregi Gergelynek, az anyaegyház prédikátorának 10,5 kalangya és 15 kéve gabona jutott. A gyülekezet lélekszáma 1565 óta szaporodott, mert 1577-ben mintegy 250 főre tehető. 1582-ben Kovács György és 59 vetéssel rendelkező család lakott itt. 97,5 kalangya búzadézsmát adtak a császárnak és ebből a papnak jutott 15 kalangya.³

Tiszakeresztúr 1621-ben már anyaegyház volt. Tiszaújfalvi András „pastor Ecclesiae Keresztur” 6 kalangya és 3 kéve octáva felvételt igazolta nyugtájával. 1626-ban Bökényi János igazolta a keresztúri dézsmából való járandóság felvételét és fizette meg a mater eklézsia után járó 1 forint szószékpénzt. Utolsó adat róla az, hogy 1659-ben prédikátor volt.⁴ A század végén a beregi egyházmegye gyülekezetei között van. 1728-ban szintén ott találjuk, lelkipásztora Szatthmári István.

1825. július 26-án Budai Ézsaiás debreceni püspök generális vizitációt (látogatást) tesz Tiszakeresztúrbán. Sajnos az adatok hiánya miatt nem derült fény a látogatás eredményére.⁵ 1848-ban, mikor kitört az országban a forradalom és szabadságharc, a Tiszakeresztúri Református Egyház tagjai a szabadságharc dicsőségére egy harangot adományoztak. A harang beolvasztásra került, melyből egy ágyút készítettek a továbbiakban.⁶

1870-ben a templom leégett, csak a falak maradtak meg, minden belső berendezés a tűz martaléka lett és megsemmisült. Így a több száz éves iratanyag is odaveszett. Adatközlőm szerint a tüzet Bay nagyságos úrnak a juhásza okozta. Ugyanis a juhász rendszeresen lopta urának a juhait, s hogy a nagyságos úr meg ne tudja, az ellenségei felbérelték a juhászt, hogy gyűjtsa fel az akolt, így az ellopt juhokkal nem kell elszámolni. Egy vasárnap a juhász felgyújtotta az akolt, de a tűz ekkor áttért a szomszédos épületekre és így a falu nagy része teljesen leégett. Ekkor égett le a falu egyetlen temploma is. Ezt követően a település egy ideig templom nélkül maradt, az istentiszteleteket egy szobában tartották.⁷ Ebben az időben a település lelkipásztora Deák Mihály, aki több mint 50 évig állt az egyház élén.⁸ Még ebben az évben sikerül a templomot újjáépíteni, melyhez nagyban hozzájárultak Nagyidai Ferencnek és feleségének, Bay Máriának az adományai. 1872-ben a megolvadt harang maradványaiból Tar Lajos kertjében újra öntötték a nagyharangot a gyülekezet költségén. A munkálatokat Cserelyi Lajos

³ P. Szalay-Küllös, 1999, 230. o.

⁴ Uo. 230. o.

⁵ Szántó, 2006, 80. o.

⁶ Szántó, 2006, 80. o.

⁷ Balogh Gáspár (adatközlő)

⁸ P. Szalay-Küllös, 1999, 230. o.

végezte. A harang felső részén felirat is olvasható: „ÖNTÖTTE CSERELYI LAJOS. A TISZAKERESZTÚRI REF EGYHÁZ ÖNTETTE SAJÁT KÖLTSÉGÉN 1872. MÁR-CIUSA”

Az egyház indítja el Tiszakeresztúrtban az oktatást, ugyanis az oktatás céljára egy 1878-ban épült 680 cm hosszú, 640 cm széles és 300 cm magas, 43 m² nagyságú tantermet és egy tanítói állomást tartott fenn a hitközség 1899-ig, midőn azt bezűntette, épületét a községnek díjtalan használatra bocsátotta, s hozzájárult a községi jellegű népiskola felállításához. A hitközség által fenntartott népiskola egyike volt a megyebeli iskolák legjobbjaiknak.⁹

1922-ben maghalt a község lelkipásztora, Deák Mihály. Őt követte Csok József, aki 1922–1939 között teljesített szolgálatot a településen. Az új lelkész nem engedte meg, hogy Komlóssy Antal és neje, Holovics Berta korán elhunyt katolikus gyermekeik emlékére meghúzzák a harangot. Ekkor Komlóssy Antal elhatározta, hogy készíttet egy másik harangot. Az új harangot 1927-ben Kisgejőcön öntötték. Hazaszállítása Tiszaújlakról ünnepélyes körülmények között történt, amikoris elhelyezték a mai helyén, a toronyban. A harang felső részét gyöngysor, díszes sáv és felirat díszíti: „ÖNTÖTTE EGRY FERENCZ KISGEJŐCÖN 1927”. Alatta virágfüzér és a következő felirat olvasható: „ISTEN DICSŐSÉGÉRE ÖNTÖTTE KOMLÓSSY ANTAL ÉS NEJE HOLOVICS BERTA KORÁN ELHALT ANTAL ÉS ILONA GYERMEKEIK EMLÉKÉRE 1927 ÉVBEN INGYEN MINDENKINEK VALLÁSKÜLÖNBESÉG NÉLKÜL”. Így a településnek a mai napig két harangja van, és mindenkinek meghúzzák vallási hovatartozásától függetlenül.¹⁰

A templom mai formáját 1921-ben nyerte el. 1914-ben kezdték meg ugyan a torony átépítését, de az első világháború kitörése miatt abbamaradt az építkezés. Csak 1921-ben tudták befejezni véglegesen a templom átépítését. Ekkor a tornyot beépítették a hajóba. A toronysisak sokszögű hegyes gúla alakú. Hajója síkmeny-nyezetű, ívelt ablakokkal mindkét oldalán. A karzat festett faoszlopokra helyezett, világos színekkel festett, az úrvacsora jelképeivel (két kehely szőlőfürtökkel, kalász és tányéron kenyér) díszített, közepén a kőtábla. A mennyezet kazettáit Nagyvidai Ferenc készítette.¹¹

A csehszlovák érában a templom tölgyfapalánkkal volt körbekerítve. Magyarország-hoz való visszacsatolást követően a tölgyfapalánkot felcserélik egyszerű drótkerítéssel (a drótkerítésen még ma is látható annak a kis táblának egy része, melyre a város és a gyár neve van feltüntetve, ahol a drótkerítés készült).¹²

1939-ben Csok József lelkipásztort haragosai a magyar vezetőség-nél be-árulták cseh pártossága miatt, ekkor házi őrizetbe vették. Nagy nehézségek árán sikerült tisztáznia magát, de ekkora már áthelyezték Dobronyba. Dobronyból a szovjetek 1946-ban Szibériába deportálták. Innét majd csak 1953-ban szabadult és tért haza 7 évi fogság után.¹³

Csok József áthelyezését követően a település lelkipásztora a királyháza-i származású dr. Sárkány Lajos lett. Fél évig állt a Tiszakeresztúri Református Egy-ház élén. Őt követte Forgón Pál (1939–1942), akinek a kezdeményezésére a ma-gyar katonák ingyen megtisztították a templom épületét. Forgón Pál tiszteletes után a község lelkipásztora Orgoványi György (1942–1946) lett.¹⁴

⁹ Aczél, 1908, 118. o.

¹⁰ Balogh Gáspár (adatközlő)

¹¹ Szántó, 2006, 80. o.

¹² Gerendely István (adatközlő)

¹³ Gerendely István (adatközlő)

¹⁴ Radvánszky, 2000, 91. o.

Miután Magyarország vesztesként kerül ki a II. világháborúból, és Kárpát-alját a hatalmas Szovjet Birodalomhoz csatolják, megkezdődik az egyházellenes politika. Ekkor a szovjet vezetőség be akarja zárni a település egyetlen templomát. Ennek ürügyeként magas adót vetett ki a hitközségre és abban reménykedett, hogy a kis lélekszámú település képtelen lesz a magas adó befizetésére. A hívek ekkor adományokkal próbálták az egyházat a bezárástól megmenteni. Az összegyűjtését egyházi személyek végezték, házról házra járva este, titokban. Az adományokból sikerült kifizetni a gyülekezetnek az adót, ezzel megmentve a templomot a bezárástól. Az egyház ellen irányuló szigorú intézkedéseknek meg is lettek az eredményei, mindez ahhoz vezetett, hogy mindent (konfirmálás, hittanórák) titokban kellett végezni.¹⁵

Orgoványi Györgyöt 1946-ban Szolyvára vitték a szovjet katonák, de még ebben az évben haza is engedték. Hazatérése után félt egy esetleges újabb deportálástól és titokban Magyarországra szökött. Magyarországra szökését követően az egyház élére Szabó Bélát nevezték ki, aki mintegy 10 évig teljesített szolgálatot (1946–1956). Őt követte 1956–1967 között Csok József, akit újra visszahelyeztek a település egyházának az élére. Ekkor már idős és beteges volt. Tiszakeresztúron kívül még Csetfalván és Tiszaújlakon is szolgálatot teljesített, ahova minden egyes alkalomkor gyalog ment ki.¹⁶

Szabó Elemér mindössze csak két hónapig látta el a lelkipásztori feladatát. Őt követte Horkay Barna (1967–1973), aki Nagyszőlősről járt be, de szolgálatot teljesített még Mátyfalván, Verbőcön, Feketepatakon és Nagyszőlősön is. Horkay Barna lelkipásztort a salánki származású Lajos Mihály (1973–1998) követte. Ő Salánkról járt be lelkipásztori feladatait ellátni. 1998-ban a Tiszakeresztúri Református Egyház élére kinevezték a fertősalmási származású Tegze Lórántot (1998–2001). Tiszakeresztúr mellett még Tiszaújhely lelkipásztora volt. 2000-ben a Tiszakeresztúri Református Egyház egy nagyobb összegű pénzadományt kapott Hollandiából. Az új lelkész a pénzüsszeggel nem tudott maradéktalanul elszámolni, ezért menesztették az egyház éléről. Jelenleg csak Tiszaújhelyben és Salánkon teljesít szolgálatot. Tegze Lóránt után a település lelkipásztora Lőrinczné Fábrián Éva lett (2001–2002). Bartha Attila 2002–2003 között volt a lelkésze a községnek. Őt Hunyadi Attila követte, de mindössze néhány hónapig látta el a rábizott feladatot. Helyét a beregújfalui Molnár Zsolt foglalta el (2003–2006). Tiszakeresztúron kívül Verbőcön látott még el szolgálatot. 2006 februárjától a falu lelkipásztora Sipos József.¹⁷

2007 tavaszán a templom melletti földterületet megvásárolta az egyház, és még ebben az évben hozzákezdtek egy parókia építéséhez.

Az egyház féltett kincsei közül kiemelném a két legrégebbi és legértékesebb tárgyát:

Kókuszserleg

Ezüst, aranyozva, öntött, domborított díszítéssel, kókuszdió kupával. Domború, erősen tagolt talpú, váza alakú nádusza öntött tagokkal kapcsolódik a kupa aljához, illetve a kupakosárhoz, amely három sávban fogja körül a kókuszdiót, felül kissé kihajló szájpereccel. Díszítése: a talpon levelek, gyümölcsök, kagylók,

¹⁵ Balogh Gáspár (adatközlő)

¹⁶ Balogh Gáspár (adatközlő)

¹⁷ Gerendely István (adatközlő)

felette hólyagok és női fejek, felettük fekvő nőalak, madarak. A náduszon női fejek, a kupakosár palmettadisztes, a szélén felirat: „Ajándékozta e pohárt a T kereszturi Sz. Ecclesianak Szerencsi H. Gerson Ao 1738.”

Alján: „SZER X GER”. Készült: XVII. század. Talpátm.: 8,8 cm. Szájátm.: 7,3 cm. m.: 24,6 cm.

Tál

Ezüst, aranyozva, vésett felirattal. Sima, egyenes peremű, lapos öblű, a peremén felirattal: „A KERESZTURI REFORMATATA SZENT ECCLESIA SZÁMÁRA ISTENHEZ VALÓ BUZGOSÁGÁBÓL 1743 SZERENCSI HAJNAL GERSON CSINÁLTATTA”. Készült: 1743. Átm.: 18,4 cm.

Tiszakeresztúri Református Egyház lelkipásztorainak névsora.¹⁸

Vári Mihály 1670–1672
 Gyöppös Gergely 1766–1767
 Vásárhelyi P. Sámuel 1767–1771
 Ratkó István 1771–1775
 Turóczy István (assessor) 1775–1786
 Ajtai Mihály 1786–1790
 Kiss János (assessor) 1790–1791
 Molnár Albert 1791–1793
 Kovács Sámuel 1793–1794
 Csengeri Pál 1794–1795
 Kovács Sámuel 1795–1798
 Vincze István 1798–1802
 Szathmári Pál 1802–1809
 Lőrinczi Mózes 1809–1810
 Kun Mihály 1810–1816
 Galgóczi László 1816–1823
 Benkó János 1823–1824
 Tordi Gerson 1824–1828
 Ifj. Gönczi Dániel 1839–1854
 Bencsik József 1854–?
 Gonda J. ?–?
 Deák Mihály 1870–1922
 Csok József 1922–1939
 Dr. Sárkány Lajos fél évig
 Forgon Pál 1939–1942
 Orgoványi György 1942–1946
 MolnSzabó Béla 1946–1956
 Csok József 1956–1967
 Szabó Elemér kb. két hónapig
 Horkay Barna 1967–1973
 Lajos Mihály 1973–1998
 Tegze Lóránt 1998–2001
 Lőrinczné Fábián Éva 2001–2002
 Bartha Attila 2002–2003

¹⁸ Zágoni Á. K., 2005. 176. o., Szántó, 2006. 80. o.

Hunyadi Attila néhány hónapig
Molnár Zsolt 2003–2006. január
Sipos József 2006. február–

Katolikus egyház

Ugocsa vármegye területén lévő falvakban már az első királyaink ideje óta erős katolikus hitélet uralkodott. Ugyanis ez a terület hosszú időn át a királyi család számára kedvelt pihenő, illetve vadászterület volt. A XVI. századbeli hitújítást megelőzően ebben a vármegyében még 17 plébánia létezett.¹⁹

Már III. Béla és II. Endre királyok elrendelték, hogy az ugocsai falvak az egyházi tizedet az egri püspököknek adományozzák. IV. László király pedig a tizedet az erdélyi püspökre ruházta át. A XIV. század elején szedett pápai tized jegyzékének tanúsága szerint Tiszakeresztúr és a szomszédos falvak akkoron az erdélyi püspökség joghatósága alatt álltak. A XVI. századra változás történik a hovartartozással kapcsolatban, ugyanis erre az időre Tiszakeresztúr visszakerült az egri püspökség alá, de ugyanakkor a nagyváradi püspök is jogot támaszt iránta. 1459-ben Tiszakeresztúr és a szomszédos falvak az egri püspökséghez tartoztak.²⁰

Fráter György, nagyváradi püspök 1551-ben az ugocsai főesperességet, köztük Tiszakeresztúrt is a maga egyházmegyéjéhez csatolta, s csak 1687-ben került vissza ismét az egri püspökséghez.

Tiszakeresztúrbán és a szomszédos falvakban a katolicizmus a XVI. századbeli hitújítás hatalmas előrenyomulásától szenvedett szinte teljes pusztulást. Ugyanis a hitújítás következtében ezen a területen található összes római katolikus templomokat és plébániákat elfoglalták. A Tiszakeresztúrbán lévő kis templomot átalakították a református szertartásoknak megfelelően, a lakosság áttért az új vallásra. A szomszédos Tiszaújlakon található plébánia hitújítás következtében 1556-ban teljesen megszűnt, s csak 1735-ben állították vissza. A hitéleten kívül a polgári élet fejlődésére hátráltató volt a vidéken a tatárok pusztítás, valamint a hosszas beháborúk.²¹

Assisi Szent Ferenc rendjének szerzetesei, miután zárdájukat szintén feldúlták, 1669-ben elszántan kezdték a katolicizmust ezen a vidéken élesztetni. Elszánt munkájuk következtében a katolicizmus a XVIII. században fokozatosan életnek indult Tiszakeresztúrbán, de főként a szomszédos falvakban.

A nagyszámban élő reformátusok körében fel sem merült annak a lehetősége, hogy az egykor elvett templomot visszaadják a katolikus híveknek. Az itt élő római katolikus lakosság ezt követően a Tiszaújlaki Katolikus Egyházhöz tartozott.

A tiszaújlaki plébánia a hitújítást következtében 1556-ban megszűnt, majd 1735-ben állították vissza. 1788-ban felépítették a római katolikus templomot, Szent Ilona tiszteletére fel is szentelték. A templom barokk stílusban épült, egyhajós, szentélye egyenes záródású, a hajótól kissé keskenyebb. A hajó hosszfalait belülről falpillérek tagolják. A templomhajót három mezőben boltívek közötti keresztboltozat fedi, a szentély és az előtér szintén keresztboltozatos.

¹⁹ Szatmári Római Katolikus Püspökség jubileumi emlékkönyve, 1904, 35. o.

²⁰ Uo. 35. o.

²¹ Uo. 35. o.

Ablakai íves záródásúak. Négyszintes tornya a XIX. század első felében épült klasszicista stílusban.²² Ekkor nyerte el a templom a mai formáját is.

Tiszaújlakon a görög és a római katolikus hívek száma mindig jelentős volt. 1851-es adatok alapján lakossága 1437 fő, ebből 721 volt a római katolikusok, s 418 pedig a görög katolikus híveknek a száma. Ugyanebben az évben Tiszakeresztúr lakossága 539 fő, de az itt élő katolikusok száma igen csekély (14 római katolikus, 47 görög katolikus).²³

Adatközlőm szerint Tiszakeresztúrtban nem volt soha ellentét a különféle felekezetekhez tartozók között. A településen élő katolikusok a szomszédos Tiszaújlakra jártak templomba, halálesetkor az ott szolgálatot teljesítő lelkipásztor jött temetni.

Az 1900-as években mindkét településen (Tiszaújlakon, Tiszakeresztúrtban) növekedett a görög és a római katolikus híveknek a száma. Tiszaújlakon ekkor 771 római katolikus, s 467 görög katolikus volt. Tiszakeresztúrtban mindkét felekezethez tartozó hívek száma növekedett, de számuk ennek ellenére is jócskán alulmaradt a reformátusokénál (54 római katolikus, 69 görög katolikus, 423 református).²⁴

Miután Kárpátalját Csehszlovákiához csatolták, az új hatalom képviselői nem vezettek be semmiféle korlátozó intézkedéseket a különféle vallásúak számára, mindenkinek megengedték saját hitének a gyakorlását.

Megszokott dolog volt Tiszakeresztúrtban, hogy a fiatal ifjak a szomszédos katolikus többségű falvakban kerestek feleséget. Adatközlőm szerint többször előfordult olyan eset, amikor a helyi református egyház vezetői úgy döntöttek, hogy a különféle vallású személyeket nem házastíják össze. Sőt arra is volt példa, hogy az egyik felet „kiharangozták” a Tiszakeresztúrti Református Egyházból csak azért, mert az egy katolikus lányt akart elvenni feleségül. A „kiharangozás” azt jelentette, hogy kizárták a református egyháztagok soraiból. Ezek a személyek legtöbbször átkeresztelkedtek egy másik vallásra.²⁵

1945 után nemcsak Kárpátalja városaiban, hanem Tiszaújlakon és a szomszédos falvakban is érezhető volt az a politika, mely célirányosan az egyházak ellen irányult. Megtiltottak minden addig engedélyezett vallási összejövetelt. A Tiszaújlakon lelkipásztori szolgálatot teljesítő Árvay Dezsőt 1945-ben hazáárulónak és a Szovjetunió ellenségének nyilvánították, s munkatáborba vitték Kelet-Ukrajna területére. A fogságból 1950 végén szabadult. Hazatérését követően újból lelkipásztori feladatot látott el. 1967-ben halt meg, s a helyi katolikus temetőben temették el.²⁶

Adatközlőm elmondása szerint a szovjet vezetés megtiltotta a papoknak az anyakönyvek vezetését, de titokban mégis írták azokat. Nem volt szabad a gyerekeknek hittanórákra járni, az újszülött csecsemőket titokban tudták csak a szülők megkeresztelni. A szolgálatot teljesítő papok nem vehettek fel maguk mellé papnövendékeket. Egyedül csak a szentmisét és a temetések végzését engedélyezték a szolgálatot teljesítő papok számára.²⁷

²² Deschmann, 1990, 148–149. o

²³ Szabó, 1994, 26. o.

²⁴ Uo. 26. o.

²⁵ Balogh Gáspár (adatközlő)

²⁶ Pödör Antal (adatközlő)

²⁷ Pödör Antal (adatközlő)

Tiszakeresztúrbán élő katolikus hívek ezen intézkedések ellenére is titokban jártatták a gyermekeiket hittanórákra, az újszülött csecsemőket pedig megkeresztelték.

A rendszerváltást követően mindenki szabadon gyakorolhatta vallását. Továbbra sem oldódott meg azonban a településen élők számára, hogy helyben gyakorolhassák saját hitüket. Templom hiányában a szomszédos településekre jártak be vasárnaponként és egyházi ünnepekkor. Ez az állapot, csak a 2008-as év elején kezdett megváltozni látszani. Ekkor ugyanis a faluban élő görög és római katolikus hívek úgy döntöttek, hogy egy templomnak az építésébe kezdenek. Még ezen év júniusában került sor az első görög katolikus szertartású liturgiára az iskola egyik osztályában. Ezt követően minden egyes vasárnap tartanak görög katolikus szentmisét, római katolikus szentmisére havonta egyszer kerül sor, melyet maga a püspökötya, Majnek Antal végez. A hívek adakozásának köszönhetően 2009 áprilisában megkezdik a katolikus templom építésének a munkálatait.

Véleményem szerint komoly nehézségekkel kell majd szembenéznie az elkövetkező néhány éven belül a református egyháznak, hogy megőrizhesse híveinek a számát. Egyre nagyobb elégedetlenségnek ad hangot az egyházadók évente történő emelése, amit még fokoznak a parókia építésére előírt pénzadományok. A 2009-es évre megállapított egyházadó 60 griveny/fő, plusz minden református személy köteles 50 grivennyel támogatni a parókia mielőbbi felépítését.

Ezzel szemben a katolikus (görög, római) egyháznál az egyházadó a 2009-es évre 50 griveny/család és nincs meghatározva az a pénzösszeg, amivel minden katolikus hitet gyakorló személy köteles támogatni a templom építését.

Végeredményként megállapíthatjuk, hogy mind a református, mind a katolikus egyházat történelme folyamán sok megpróbáltatás és nehézség érte, amelynek köszönhetően még szorosabban összekovácsolódott a falu lakossága.

IRODALOM

- Aczél, 1908.: ACZEL LÁSZLÓ: *Ugocsa vármegye népoktatásügye*. Budapest, 1908.
- Deschmann, 1990.: Deschmann Alajos: *Kárpátalja műemlékei*. Budapest. 1990.
- Molnár-Molnár D, 2005.,; Molnár József-Molnár D. István: *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász, 2005.
- P. Szalay-Küllös, 1999.,; P. Szalay Emőke-Küllös Imre: *Magyar Református Egyházak javainak tára. I. Máramaros- Ugocsa Egyházmegye*. Budapest, 1999.
- Radvánszky, 2000.,; Radvánszky Ferenc: *Kárpátaljai református templomok*. Tárogató Kiadó. Ungvár-Beregszász, 2000.
- Szabó, 1994.,; Szabó István: *Ugocsa megye. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia*. Budapest, 1994.
- Szántó, 2006.,; Szántó János: *Kárpátaljai Református Egyház gyülekezetei*. Beregszász, 2006.
- Szatmári Római Katolikus Püspökség jubileumi emlékkönyve 1804–1904. Szatmár, 1904.
- Zágoni Á. Károly: *A Nagytiszteletű Beregi Egyházmegye Emlékkönyve*. Sorozatszerk: Nagy Ferenc. Kiadja: a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára. Nyíregyháza, 2005.
- Проект становлення нових меж (змін) населених пунктів с. Перехрестя, Кара чин розд. 2004 р. Рішення обл. ради 14 сесії 4-го скликання Закарпатської обласної ради 10. 01. 2005. №469 „Про населених пунктів Виноградівського району.”

Adatközlők:

Balogh Gáspár, 1919–2006, *Tiszakeresztúrbán született (a helyi kolhozban dolgozott, 1955–1965 között a Tiszakeresztúri Református Egyház presbitere)*.

Gerendely István, 1920–2005, *Tiszakeresztúrbán született (építészként dolgozott, 1970–1980 között a Tiszakeresztúri Református Egyház presbitere)*.

Pödör Antal, 1949-ben született *Tiszakeresztúrbán (Tiszaujlaki Katolikus Egyház tanácsának a tagja)*.